

Damir Barbarić i Franjo Zenko (urednici), Hrvatska filozofija u XX. stoljeću, Matica hrvatska, Zagreb, 2007, 328 str.

Hrvatska filozofija u XX. stoljeću zbornik je radova s istoimenoga znanstvenog skupa održanog u ožujku 2006. godine u Zagrebu pod pokroviteljstvom Matice hrvatske i njezinog odsjeka za filozofiju. Idejni su začetnici skupa i urednici zbornika Damir Barbarić i Franjo Zenko. Zbornik sadrži proslav urednika, petnaest tekstova i detaljno kazalo imena.

Na početku valja spomenuti neke ograde i nedostatke kojih su urednici svjesni pa ih u proslavu i obrazlažu. Inicijalno je trebalo biti dvadeset i dva izlaganja i isto toliko radova u zborniku. No »uz samo djelomice razumljivo opravdanje« (str. 7) izostala su četiri izlaganja; od preostalih osamnaest, tri rada »ni nakon opetovanih poticanja i pomicanja rokova za predaju rukopisa« (str. 7–8) nisu priložena za objavu u zborniku. Pritom je nastalo stanovito neravnotežje budući da smo mi čitatelji ostali uskraćeni za neka filozofska područja (npr. detaljnije bavljenje odnosom filozofije i politike, etika u Hrvatskoj filozofiji), dok su neke druge teme možda prenaplašeno zastupljene (npr. odnos filozofije i teologije i/ili religije tematizira se u tri rada). No, kao što urednici komentiraju, »nije neprimjereno i samu ovdje opisanu situaciju oko skupa i zbornika uključiti u općenitu sliku ne svagda ohrabrujućega zbiljskog stanja hrvatske filozofije, i to ne samo u 20. stoljeću« (str. 8).

Uvodni tekst je »Ideja hrvatske nacionalne filozofije u 20. stoljeću« Franje Zenka. U ovom članku autor pomnije prati znanstveni rad trojice hrvatskih filozofa od kojih je svaki posebno značajno pridonio formiranju hrvatske filozofije. Prvi je F. Marković, koji je u žaru buđenja narodne svijesti u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća začeo ideju da se filozofijom može pridonijeti stvaranju »nacionalnoga subjektiviteta hrvatskoga naroda«. Na njegov su se rad nadovezali A. Bazala (u prvoj polovici 20. stoljeća) i V. Filipović (u drugoj polovici 20. stoljeća). Autor osobito ističe zasluge V. Filipovića koji je, usprkos uočljivoj zastoju teorijskoga promišljanja hrvatske nacionalne filozofije, uspio afirmirati Institut za filozofiju i pokrenuti časopis »Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine« kao temeljne nositelje hrvatskog filozofskog identiteta. U ovom bih članku posebice istaknuo Zenkovu klasifikaciju podrijetla hrvatske filozofije u četiri kategorije (europsko kulturološkijska, religiološkijska, nacionalno kulturološkijska i nacionalno filološkijska), no ta je zanimljiva podjela ostala tek naznačena u dva odlomka (str. 18–19).

Slijedi članak T. Jolića »Filozofske institucije u Hrvatskoj u 20. stoljeću«. U tom se tekstu vrlo pregledno i kronološki prati razvoj filozofskih odsjeka na sveučilištima u Zagrebu, Zadru i Rijeci, te znanstvenih instituta i filozofskih društava. U članku se, usporedno s razvojem filozofskih institucija, prate i neki istaknutiji predavači i znanstvenici na tim institucijama. Ističe se da se većina hrvatskih filozofskih institucija orijentira na poučavanje i istraživanje povijesti filozofije, što Jolić povezuje s ostavštinom A. Bazale.

Slijedi članak T. Bracanovića »Filozofski časopisi u Hrvatskoj u 20. stoljeću«. U tom članku Bracanović prati nastanak, razvoj i eventualno gašenje svih časopisa

posvećenih filozofiji u Hrvatskoj počam od *Hrvatske straže* iz godine 1903. To je vrijedan pionirski rad, budući da »ne postoji niti jedan sustavni prikaz rada hrvatskih filozofskih časopisa u 20. stoljeću« (str. 42). Članak završava zanimljivim pokušajem »provizornih ocjena« u kojem Bracanović ističe pozitivne i negativne strane najznačajnijih časopisa, pri čemu se očituje njegova umjerenost i objektivnost.

Slijedi članak Z. Posavca »Hrvatska estetika prve polovice 20. stoljeća« u kojem Posavac epohalno prati razvoj estetike unutar godina 1930–1950, koje dijeli na tri razdoblja: od 1930. do početka 2. svjetskog rata, ratno razdoblje i poraće do 1950. godine. Rad je vrlo pregledan i jasan što je pogotovo vrijedno istaknuti s obzirom na mnoštvo i raznorodnost građe (posebice primarne i sekundarne literature i časopisa s raznih područja umjetničkog stvaralaštva i filozofije).

Slijedi članak S. Kovača »Moderna logika u hrvatskoj filozofiji 20. stoljeća«. U njemu Kovač slijedi razvoj logike od 19. stoljeća i radova V. Bertića do naših dana. Pritom Kovač ne prati samo razvoj hrvatskih logičara već opisuje utjecaje značajnih svjetskih logičara na naše. Isto tako je vrijednost ovog članka u tome da Kovač značajan dio posvećuje suvremenom stanju te izgledima kako bi se logika mogla institucionalno razvijati.

Slijedi članak S. Kutleše »Filozofske rasprave o znanosti u Hrvatskoj u 20. stoljeću«. U ovom se radu Kutleša bavi posebice pregledom filozofskih rasprava o fizikalnim znanostima, osobito s obzirom na ono što je u 20. stoljeću bilo najaktualnije, tj. teoriju relativnosti i kvantnu teoriju, kao i djelomično evolucijsku teoriju.

Slijede tri članka koji su usredotočeni na promišljanja o odnosu filozofije i religije i/ili teologije. To su članci J. Oslića »Filozofija religije u Hrvatskoj u 20. stoljeću«, I. Kopreka »Filozofija i teologija u Hrvatskoj u 20. stoljeću« i Ž. Pavića »Neoskolastika 20. stoljeća u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini«. Članak J. Oslića posebice je usredotočen na razmatranja kako se filozofija religije oblikovala i koje je stavove zauzela spram noetike i materijalizma u prvoj polovici 20. stoljeća, dok u drugom dijelu članka Oslić ukazuje na problematiku psihologije religije W. Keilabcha kao i na pokušaje dijaloga između filozofije i religije u drugoj polovici 20. stoljeća. I. Koprek se pak ponajviše usredotočuje na razmatranja kako su teologija i filozofija prolazile kroz slične probleme u 20. stoljeću i prati kako su se filozofi i teolozi sukobljavali s tim problemima u časopisima filozofsko-teološke tematike. Naposljetku Pavić razmatra bogato nasljeđe europske novoskolastike i njezin utjecaj na hrvatske filozofe i teologe. Pavićev je članak više teorijski nego povijesno-interpretativno intoniran.

Slijedi pet radova posvećenih različitim aspektima proučavanja povijesti filozofije u Hrvatskoj. To su članci Erne Banić-Pajnić »Istraživanje povijesti filozofije u Hrvatskoj u 20. stoljeću«, P. Šegedina »Istraživanje antičke filozofije u Hrvatskoj u 20. stoljeću«, Mihaele Girardi-Karšulin »Istraživanje povijesti hrvatske renesansne filozofije u Hrvatskoj u 20. stoljeću«, Branke Bruić »Recepcija filozofije Martina Heideggera u Hrvatskoj u 20. stoljeću« i I. Kordića »Filozofijska hermeneutika i njezina hrvatska recepcija«. Banić-Pajnić razvrstava djela koja obrađuju povijest filozofije kao cjelinu, djela koja elaboriraju neko određeno razdoblje povijesti filozofije, djela koja izrijeком tematiziraju pitanje povijesti filozofije te prijevode

značajnijih povijesti filozofije. Šegedin pak dijeli svoj rad na dva dijela: u prvom dijelu piše o hrvatskim autorima koji su se bavili antičkom filozofijom u povijesno-filozofijskom aspektu (Bazala, Šanc, Bošnjak, Cipra te *Hrestomatija filozofije*). U drugom dijelu nudi pregled i ocjenu prijevoda djela antičke filozofije te studija i članka posvećenih antičkoj filozofiji. Girardi-Karšulin prikazuje istraživanja hrvatske renesansne filozofije, posebice autora F. Markovića, A. Bazale, S. Zimmermanna, V. Filipovića i K. Krstića. Na kraju Girardi-Karšulin ističe potrebu prevodenja djela renesansnih filozofa s latinskog budući da su ti autori, ako ostanu neprevedeni, »kao mrtvi«. Naposljetku Brujić se usredotočuje na analizu radova V. Sutlića, G. Petrovića i D. Pejovića te njihove usporedbe M. Heideggera s filozofijom K. Marxa. Ovlaš se dotiče i kasnijeg razdoblja (80-ih i 90-ih godina 20. stoljeća) kad se hrvatski filozofi ekstenzivnije bave Heideggerom neovisno o usporedbi s Marxom. Kordić se pak u svom radu djelomice osvrće na nastanak i razvoj hermeneutike kod W. Diltheya, M. Heideggera i H. G. Gadamera. Pritom se Kordić detaljnije bavi odnosom Diltheya prema Vlačiću, pitanjem kako taj odnos vidi Gadamer te završava nekim napomenama o stanju hermeneutike u Hrvatskoj danas.

Zaključni članak pripada D. Barbariću: »Jezik, mišljenje, narod – nastojanja oko mišljenja u materinjem jeziku«. U ovom članku Barbarić u žarište stavlja problem koji do danas nije adekvatno riješen, tj. problem filozofijske terminologije. Središnji dio Barbarićeva članka zauzimaju promišljanja o odnosu spram etimologije, osobito na tragu filozofiranja M. Heideggera. Zanimljiv je Barbarićev stav da »riječi, i to najčešće one davno zaboravljene, istisnute i potisnute, često odlučujuće pripomažu mišljenju, upućujući ga na dotad nemišljene mogućnosti, pravce i puteve kojima vrijedi krenuti i koje vrijedi okušati« (str. 306). Barbarić sugerira povezanost i dijalog staroga slavenskog jezika s grčkim jezikom te sugerira da »nastojanje oko mišljenja u vlastitu jeziku vodit će dakle u smjeru pomnog propitivanja bitnih riječi vlastita jezika u obzorju slavenskih jezika, no takva koje se zbiva u stalnom mislećem dijalogu s riječima i njima izraženim mislima drugih bitnih jezika i njihovih obitelji, a pritom ujedno i ponajviše s riječima i stvarima filozofije kako su se izvorno očitovale u grčkome mišljenju i jeziku« (str. 310). Članak završava osvrtom na filozofsko-jezični rad V. Sutlića.

Nakon ovog ovlašnog pregleda valja istaknuti vrline ovog zbornika. Najznačajnije je obilje sekundarne literature te preglednost i ujednačenost članaka. Svi su tekstovi popraćeni iscrpnim popisima hrvatske literature koja se odnosi na pripadne teme. Nadalje treba istaknuti da su se autori većinom držali toga da teme obrađuju što je povijesno preglednije moguće i nisu – osim iznimno – zalazili u teorijska razmatranja, što ovom zborniku daje gotovo enciklopedijsku preglednost i jasnoću. I, *last but not least*, valja istaknuti da je vrijednost ovog zbornika i u tome da su se autori različitih filozofskih provenijencija i različitih generacija skupili unutar istih korica u suglasnom višeglasju oko jedne teme.